

УДК 332.05

Кобеля З.І., к.е.н., доцент
ORCID ID: 0000-0002-5135-4402

Чумак М.І.
ORCID ID: 0009-0004-6867-9141

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ГОСПОДАРЮВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

JEL ID O 13, Q 13, R 14

Загальний контекст проблеми господарювання сільськогосподарських підприємств позначений доцільністю теоретико-методичного обґрунтування, а також розробкою пріоритетних засад удосконалень, що передбачає: визначення та аналіз трендів соціально-економічної результативності підприємництва; дослідження організаційно-економічної ефективності сільськогосподарських підприємств з урахуванням соціального спрямування та ринкових трансформацій.

Науково-методичні й практичні розробки проблем підприємництва, визначення його соціально-економічних основ здійснили Р. Кантільон, Д. Рікардо, Р. Оуен, А. Сміт, А. Маршалл, Т. Веблен, Дж. Кейнс, Й. Шумпетер, Р. Коуз, Дж. Тюнен, К. Менгер, Ф. Найт, О. Вільямсон та інші дослідники. Теоретико-методичні аспекти вдосконалення й розкриття змісту підприємництва, враховуючи національні особливості господарювання сільськогосподарських підприємств, розробляли відомі вітчизняні науковці, серед яких: Ю. Лопатинський, М. Малік, В. Геєць, А. Шептицький, Є. Храпливий, П. Саблук, Г. Калетнік, І. Прокопа, І. Гончарук, М. Кропивко, А. Мазур, О. Бородіна, Д. Шеленко, Т. Лункіна, О. Шпикуляк та інші.

Економічна соціалізація, тобто переведення економічних результатів і функцій підприємств в розряд соціального споживання є надзвичайно багатограним процесом. Основними економічними суб'єктами соціалізації економіки підприємництва є сільськогосподарські підприємства, незалежно від їх організаційної форми та розміру. Практика їх розвитку є багатовекторною, оскільки трансформація та переорієнтація підприємств триває в процесі адаптації до швидкозмінних ринкових умов. Наприклад, запровадження ринку землі значно інтенсифікувало зміни, вплинувши на структуру підприємств та тенденції їх економічної соціалізації.

Механізми соціально-економічної результативності підприємств змінюються, тому сільськогосподарські підприємства, які переважають в

сільському секторі, отримують різну спрямованість результатів: або на розвиток села, або/та виключно на розвиток підприємства та збагачення власників. Так забезпечується різноспрямована реалізація економічних інтересів сільських підприємців – на досягнення добробуту, тобто спрямування створених благ, доходів на розвиток сільської інфраструктури, задоволення потреб споживачів тощо.

Економічна соціалізація підприємств на селі, залежно від результатів господарювання, практично є чинником соціалізації економіки. Звідси методично коректним підходом є розгляд результатів діяльності сільськогосподарських підприємств як форми прояву ефектів економічної соціалізації. У цьому випадку економічна соціалізація – це входження сільськогосподарських підприємств у систему реалізації соціально-економічних благ і задоволення потреб через участь сільськогосподарських підприємств на засадах меценатства розвитку сільських територій.

Тому, аналізуючи особливості економічної соціалізації сільськогосподарських підприємств, необхідно звернути увагу на оцінку тенденцій динаміки участі сільськогосподарських підприємств у системі сільського розвитку при ідентифікації чинників сприяння селозбереженню. Іншими словами, участь у вирішенні сільських проблем та сприяння підвищенню добробуту населення, іншими словами – це участь у вирішенні проблем села, сприяння поліпшенню добробуту населення.

Соціально-економічна результативність підприємств залежить від їх організаційної побудови, ресурсного забезпечення і ефективності господарювання. В сільськогосподарському підприємстві ще також проявляються такі нетипові фактори як природний ландшафт, якість земельного капіталу, кліматичні умови.

Аналіз організаційно-економічного стану та пріоритетів соціалізації підприємництва, в тому числі на селі, показує, що одним із результатів діяльності сільськогосподарських підприємств у соціальній сфері є створення робочих місць для сільського населення. Українські підприємці стоять перед дилемою екстенсивної чи інтенсивної моделі, і більшість з них застосовують перший варіант, використовуючи продуктивність земельних ділянок для виробництва популярної на ринку продукції та мінімізуючи витрати на залучення фінансового капіталу та робочої сили. Обмеженість земель сільськогосподарського призначення в громаді негативно впливає на можливості працевлаштування фермерів, що є основною проблемою організаційно-економічної соціалізації підприємництва.

Для виявлення особливостей поведінки сільськогосподарських підприємств щодо комбінування земельних і трудових ресурсів, пропонуємо використовувати кластерний аналіз як один з найефективніших методів

класифікації великої кількості статистичних об'єктів. Ще одним аргументом на користь ефективності кластерного аналізу є те, що він дозволяє розділити об'єкти за сукупністю ознак, а критерії класифікації можуть бути визначені автоматично за відомими алгоритмами, що зводить до мінімуму вплив суб'єктивних факторів.

Кластерний аналіз як підхід до оцінки структурних співвідношень в системі виробничо-господарських координат, традиційно використовується для визначення однорідних її сегментів [1] у рамках яких взаємодіють різні суб'єкти діяльності.

Таким чином, можна стверджувати, що ефективність використання сільськогосподарських земель зростає тим більше, чим більше додаткової робочої сили залучено. Проблема недостатнього використання трудових ресурсів у сільській місцевості переходить із соціального в економічний вимір, оскільки знижує обсяги продукції сільського господарства з огляду на його значення в національній економіці й розвитку держави. Це викликає необхідність пошуку факторів, які зумовлюють вищезазначені особливості сільськогосподарських підприємств у межах цих кластерів [2; 3].

Отже, можна стверджувати, що соціально-економічна ефективність сільськогосподарських підприємств досягається за рахунок активізації підприємницької діяльності, спрямованої на розвиток більш трудомістких виробництв, які потребують кваліфікованих фахівців і, відповідно, вищих витрат на оплату праці. Крім того, їх продукція (продукція рослинництва та тваринництва), як правило, призначена для використання на внутрішньому ринку і є обмеженою з точки зору платоспроможного попиту. З іншого боку, основна експортно-орієнтована продукція, яка є конкурентоспроможною на зовнішніх ринках, не потребує значних трудових ресурсів для виробництва. Зазначене позначається на ефективності виробництва сільськогосподарської продукції, що є основним мотивуючим чинником при плануванні структури виробництва для сільськогосподарських підприємств.

Результати кластерного аналізу соціально-економічної результативності сільськогосподарських підприємств можуть бути застосовані для здійснення оцінки організаційно-економічної соціалізації підприємництва на селі. Стратегічно вони формують розрахункову базу для визначення пріоритетів розробки політики підвищення соціальних стандартів сільського розвитку.

За результатами дослідження робимо висновок про залежність, зокрема, соціально-економічної ефективності, результативності господарської діяльності сільськогосподарських підприємств від структури виробництва та зайнятості мешканців громад як вимірника організаційно-економічної соціалізації.

Результати кластерного аналізу соціально-економічної результативності господарювання сільськогосподарських підприємств можуть бути застосовані для: здійснення оцінки структури організаційно-економічної соціалізації підприємництва; стратегічного і формування розрахункової бази для визначення пріоритетів розробки політики підвищення соціальних стандартів сільського розвитку.

Використані джерела:

1. Самборський О. В., Гласов П. В. 2021.Сучасна кластерна політика України: проблеми та перспективи. *Агросвіт*. № 11. С. 57–64.
2. Кобеля З., Водянка Л. 2023.Соціальне підприємництво як інноваційна модель розвитку економіки. *Агросвіт*. № 5-6. С. 54–65.
3. Лопатинський Ю.М., Кобеля З.І., Галицький А.Е. 2021.Структурно-функціональні засади розвитку підприємництва на сільських територіях. *Економіка АПК*. № 12. С. 65-73.